

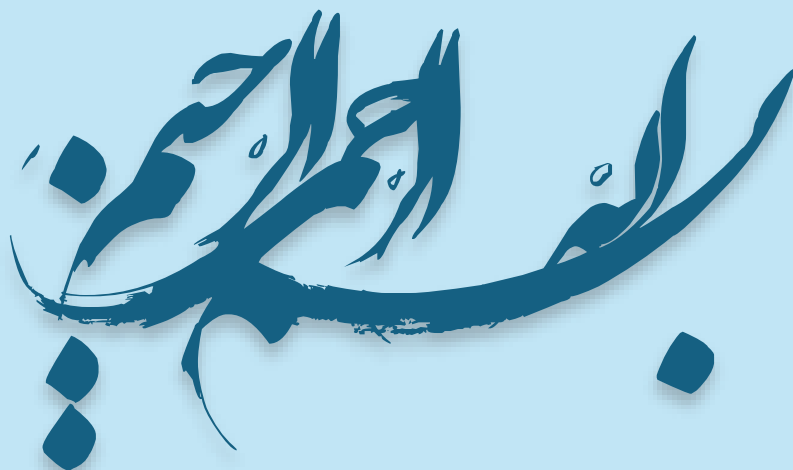
طرح ساماندهی محدوده پُل تلخه رود (آبی چای کورپوسی)

گزارش ۸-۶-۲۱۶

شماره: ۳۰۸-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

متن (PDF) از طریق سایت مرکز به نشانی rctabriz.ir قابل دریافت است.
آدرس: بزرگراه پاسداران، ورودی فرشته جنوبی، ساختمان شورا، ضلع شرقی طبقه اول

عنوان اصلی: طرح ساماندهی محدوده پل تلخه رود

عنوان فرعی: (آبی چای کورپوسی)

پدیدآور: محمدرضا عیوضی، مرتضی کرمی

ناظر: معاونت پژوهشی مرکز

نوع و شماره گزارش: دیدگاه (۸-۶-۲۱۶)

شماره: ۳۰۸-۶/م/پ | تاریخ: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

متن (PDF) از طریق سایت مرکز قابل دریافت است

این متن در پرتال جامع مطالعات شهری ایران بارگذاری شده است

دریافت نظر و پیشنهاد: rctabrizc@gmail.ir | ۰۴۱-۴۱۵۱۰۴۱۲

آدرس: بزرگراه پاسداران، ورودی فرشته جنوبی، ساختمان شورا، ضلع شرقی طبقه اول

طرح ساماندهی محدوده پُل تلخه رود (آجی‌چای کورپوسی)

شماره: ۳۰۸-۶/م/پ

تاریخ: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مرکز پژوهش‌های شورای شهر تبریز است.
متن (PDF) از طریق سایت مرکز به نشانی rctabriz.ir قابل دریافت است.
آدرس: بزرگراه پاسداران، ورودی فرشته جنوبی، ساختمان شورا، ضلع شرقی طبقه اول

مقدمه

صنعت گردشگری به عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین نوع صنعت در دنیا به حساب می‌آید. توسعه گردشگری را می‌توان به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال‌زایی، رشد زیرساخت‌های شهری و همچنین به نمایش گذاشتن فرهنگ جامعه میزبان دانست. بافت تاریخی شهرها به دلیل داشتن جاذبه‌های تاریخی دوره‌های مختلف، می‌تواند نقش مهمی را در جذب گردشگران فرهنگی و به تبع آن، توسعه گردشگری شهری به همراه داشته باشد. در کشور ما ایران، جاذبه‌های تاریخی بسیاری وجود دارد که می‌تواند جاذب علاقه‌مندان به گردشگری فرهنگی و تاریخی باشد. گردشگری به مثابه یک پدیده تمدنی تأثیرات متعدد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی دارد که در گذر زمان از یک حالت تفریحی به یک نیاز اساسی بدل شده است و در چند دهه اخیر به عنوان یک رفتار مشخص انسانی ظهور کرده است. ذات و طبیعت گردشگری در هر جامعه، متأثر از عوامل پیچیده و درهم‌تنیده اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. علی‌رغم پیامدهای اقتصادی چشمگیر و قابل توجه صنعت گردشگری، بسیاری از صاحب نظران معتقدند، گردشگری بیش از آن که یک فعالیت اقتصادی باشد، پدیده‌ای فرهنگی است. در طی قرون، انسانها با استفاده از عقل، امید و سخت کوشی، محیط‌زیست طبیعی خود را به چشم اندازی از میراث فرهنگی تبدیل کرده‌اند. این چشم اندازها که آثار و میراث فرهنگی گران‌بهای هستند که تقریباً غیر قابل جایگزین می‌باشند. شهرها زاینده فرهنگ هستند اما خود، تمدن‌ها را بوجود می‌آورند، تمدن‌هایی که در عین حال که یکسان نیز نیستند و گوناگونی شهرها در تاریخ و جغرافیای جهان، بیش از هر چیز معلول این تفاوت است. صاحب نظران، پرمشتری‌ترین انواع گردشگری را، گردشگری شهری می‌دانند. به عبارت بهتر، مسافرت‌های شهری پله اول توسعه گردشگری بوده و ایجاد و توسعه فضاهای شهری مناسب، بازسازی فضاهای متروک به قصد زنده کردن جنبه‌های کهن جامعه از جمله نیازهای اولیه برای توسعه گردشگری شهری است. بدین منظور اکنون بسیاری از شهرها با پی بردن به آثار پایدار توسعه گردشگری،

درصدانند تا از ویژگی‌ها و امکانات شهر خود سود برده و از مزایای جلب گردشگران شهری بهره بگیرند. کشورمان ایران، با توجه به گذشته و قدمت خود، از میراث فرهنگی بیش از ۵۰۰۰ ساله‌ای برخوردار است که دربرگیرنده تمدن‌های ادوار مختلف تاریخ بشری است و از نظر وجود بناهای تاریخی، کمتر کشوری قابل مقایسه با ایران است به طوری که از طرف سازمان جهانی یونسکو، ایران به عنوان یکی از ۱۰ کشور مهم جهان با آثار ارزنده تاریخی معرفی شده است. در کشور پهناورمان ایران، یکی از نقاطی که آثار تاریخی فراوانی را در خود جای داده است، شهر تبریز می‌باشد.

گردشگری شهری تبریز از منظر علمی و تاریخی، یکی از ارکان مهم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی شمال غرب ایران محسوب می‌شود. قدمت کهن شهر تبریز؛ از نخستین‌های تاریخ‌ساز در ایران و خاورمیانه تا مرکز تحولات دوران مشروطه، جایگاه ممتاز این شهر را در فرهنگ و تمدن اسلامی نمایان ساخته است. وجود بازار تاریخی تبریز به عنوان بزرگترین بازار سرپوشیده جهان و ثبت‌شده در میراث یونسکو، ظرفیت بالایی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی فراهم آورده و نشانگر پیوستگی تبریز با جاده ابریشم و رونق تجارت تاریخی آن است.

تبریز پایتخت اولین‌ها در بسیاری از جنبه‌های علمی، هنری، مذهبی و معماری بوده و معماری شهرهای بزرگ ایران از هنر معماران تبریزی نشأت گرفته است. موقعیت جغرافیایی ویژه، طبیعت منحصر به فرد و نزدیکی به مرزهای اروپایی و آسیایی، تبریز را به چهارراه بین‌المللی گردشگری بدل کرده است. پارک‌های تاریخی تبریز (شاه‌گولی/ گولستان‌باغی / عینالی)، موزه عصر آهن، بازار تبریز، مساجد تاریخی، قبرستان‌های تاریخی، حمام‌ها، یخچال‌ها، مراکز آموزشی قدیمی، خانه‌های قدیمی،... و پل‌های قدیمی و تاریخی بازتابی از هویت و اصالت مردمان منطقه‌اند.

شهر تبریز با توجه به جایگاه ژئوپلیتیک آن و نقش و جایگاه آن در تجارت در جاده ابریشم در اغلب زمینه‌های مطرح در عرصه گردشگری، دارای آثار تاریخی منحصر به فردی است که پل‌های موجود در تبریز بخشی مغفول از این فهرست بلند بالا اما مغفول مانده‌اند.

جدول شماره یک: پل‌های قدیمی و تاریخی موجود بر روی رودخانه‌های جاری در تبریز

ردیف	نام پل	دوره	تعداد دهانه‌ها	طول (متر)	عرض (متر)	سبک معماری	شماره و تاریخ ثبت ملی	توضیحات
۱	پل آجی چای (تلخه رود)	صفویه	۱۶	۱۰۵	۵	قوس‌های آجری-سنگی	۲۵۱۶ ۱۳۷۸	مرمت‌شده در زمان عباس میرزا و ۱۳۸۰؛ آسیب‌دیدگی از سیل و جنگ
۲	قاری کورپوسی	قاجاریه	۸	۴۴	۵	قوس‌های مدور	۲۹۲۱ ۱۳۷۹	سرستون‌های کله‌قوچی
۳	پل سنگی (داش کورپوسی)	قاجاریه	۵	۴۴	۷	آجری با پایه‌های سنگی-استفاده از ملات ساروج	۱۳۴۳۸ ۱۳۸۴/۵/۱۱	سنگ‌نوشته ۱۳۶۳ قمری؛
۴	پل ونیار	صفویه	۳	۴۴	۵	طاق جناغی و رومی	۶۶۷۲ ۱۳۸۱/۱۰/۱۰	تخریب‌شده در ۱۳۹۲؛ مصالح سنگ‌تراش و آجر
۵	پل منصور	قاجاریه	۵	۴۸	۱۳	ساده قاجاری	۱۳۴۴ ۱۳۸۴/۵/۱۱	نیاز به حفاظت از بار اضافی
۶	پل بیلانکوه	قاجاریه	۳	۲۶	۵/۷۰	طاق جناغی	۱۱۲۶۳ ۱۳۸۳/۱۱/۱۰	نزدیکی به باغ دوکمال

۱) شناسایی وضع موجود

پل‌های تاریخی تبریز یکی از جاذبه‌های گردشگری این شهر هستند. از گذشته تاکنون، پل‌ها نقش مهمی در گسترش روابط جوامع داشته‌اند و پل‌های متعدد این شهر گواه تمدن چند صد ساله مردمان این سرزمین است. از زمان‌های قدیم تاکنون، پل‌ها یکی از مهم‌ترین عناصر راه‌های ارتباطی میان شهرها و روستاها هستند و صنعت پل‌سازی همواره با توسعه روابط اجتماعی و تجاری میان شهرها و حتی کشورها رونق گرفته است. در این میان در گذشته‌های دور به دلیل وجود تمدن‌های مختلف در این منطقه (ماد، اورارتو و...) و در هزار سال اخیر شمالغرب ایران به دلیل همسایگی با دولت‌های بزرگ آن زمان (روسیه تزاری، دولت شهرهای امپراتوری رم شرقی و دولت عثمانی) و در صد سال اخیر، استان آذربایجان شرقی با داشتن مرز مشترک با کشورهای ترکیه، آذربایجان و ارمنستان، نقش خود را به عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های تجاری و اقتصادی کشور حفظ کرده است و

پل‌های تاریخی متعددی در سراسر آن قرار دارد که نشان دهنده قدمت و تمدن مردم این سرزمین است. شهر تبریز به عنوان مرکز استان آذربایجان شرقی و از مهمترین شهرهای ایران با توجه به قرارگیری در مجاورت کوه‌های سه‌سهند از نعمت همجواری با سه رودخانه برخوردار می‌باشد که در قسمت تقریباً مرکزی شهر دو رود به هم می‌پیوندند و بعد از طی مسیری در داخل شهر تبریز، در شمالغرب آن با آجی چای (تلخه رود) یکی شده و به طرف دریاچه اورمیه ادامه طریق می‌دهند.

۲) ارتباط پل‌های تاریخی با رونق گردشگری

پل‌ها از آثار معماری و مهندسی بسیار جذابی هستند که همواره مورد توجه گردشگران و مسافران قرار گرفته‌اند. این سازه‌های بزرگ و فوق‌العاده نه تنها نقش مهمی در ارتباط دو نقطه از جهان ایفا می‌کنند، بلکه به عنوان نمادهای فرهنگی و تاریخی نیز شناخته می‌شوند.

فرهنگی جهانی شناخته می‌شوند و نیاز به حفاظت و مراقبت دارند تا بتوانند برای نسل‌های آینده حفظ شوند. بسیاری از این پل‌ها به عنوان مکان‌های تاریخی و معماری به میراث جهانی یونسکو اضافه شده‌اند و تلاش‌های زیادی برای حفظ و مراقبت از آنها انجام می‌شود. «گردشگری پل‌ها» با توجه به ارزش تاریخی، فرهنگی، و اقتصادی آنها، یکی از شکل‌های جذاب و منحصر به فرد گردشگری است. این پل‌ها نقش مهمی در جذب گردشگران از سراسر جهان و ایجاد فرصت‌های اقتصادی و اشتغال در مناطق مختلف دارند. همچنین، با حفظ و حراست از این پل‌ها، می‌توان از میراث فرهنگی و تاریخی جهان به بهترین نحو ممکن مراقبت کرد و برای نسل‌های آینده حفظ کرد.

۷) تأثیرات اجتماعی و فرهنگی

گردشگری پل‌ها به عنوان یک فعالیت فرهنگی و اجتماعی نیز تأثیرات بسیار مهمی دارد. بازدید از پل‌های تاریخی، فرصتی عالی برای ارتباط با دیگران و تجربه فرهنگ‌ها و زندگی شهری در مناطق مختلف فراهم می‌کند. گردشگران از سراسر جهان با هم قدم برداشته و از زیبایی‌های معماری و فرهنگی پل‌ها لذت می‌برند، این موقعیت به آن‌ها فرصت می‌دهد تا از تبادل نظر و تجربیات یکدیگر بهره‌مند شوند و با فرهنگ‌ها و زندگی روزمره مردم مناطق مختلف آشنا شوند.

۸) تأثیرات زیست‌محیطی

گردشگری پل‌های تاریخی همچنین تأثیرات زیست‌محیطی قابل توجهی دارد. پل‌های معروف جهان، معمولاً در محیط‌های طبیعی یا در معابر اصلی و شلوغ شهری واقع شده‌اند. بنابراین، ترافیک و حرکت گردشگران به این مناطق می‌تواند منجر به آلودگی هوا، تخریب محیط‌زیست، و خرابی‌های زیست‌محیطی دیگر شود. برای مقابله با این مشکلات، اهمیت حفظ و حراست از محیط‌زیست و انجام فعالیت‌های گردشگری پایدار و مسئولانه بسیار زیاد است. اقداماتی مانند ارائه حمل و نقل عمومی موثر، ترویج استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، و اجرای طرح‌های حفاظت از

۳) بازدید از پل‌ها به عنوان تجربه گردشگری

بازدید از پل‌های معروف جهان به گردشگران فرصتی برای داشتن تجربه متفاوت و جذاب از سفر می‌دهد. این پل‌ها اغلب به عنوان جاذبه‌های گردشگری بسیار مهم در شهرها و کشورها شناخته می‌شوند و گردشگران از سراسر جهان برای دیدن و تجربه کردن آنها به این مناطق سفر می‌کنند. به عنوان مثال، سی‌وسه پل یا پل الله‌وردی‌خان در اصفهان، پل ترانس سیبری در روسیه، و پل گلدن‌گیت در سان‌فرانسیسکو از جمله پل‌های معروفی هستند که هر ساله میلیون‌ها گردشگر را به خود جذب می‌کنند.

۴) ارزش تاریخی و فرهنگی پل‌ها

پل‌های معروف جهان به عنوان آثاری با ارزش تاریخی و فرهنگی شناخته می‌شوند. این پل‌ها اغلب دارای یک رونق فرهنگی و تاریخی بسیار قوی هستند و بازدید از آنها به گردشگران فرصتی برای آشنایی با تاریخ و فرهنگ یک منطقه می‌دهد. به عنوان مثال، پل شاه عباسی در اصفهان، که در دوره صفویه ساخته شده است، نه تنها به عنوان یک اثر معماری بلکه به عنوان نمادی از فرهنگ و تاریخ ایران شناخته می‌شود و هر ساله ده‌ها هزار گردشگر از سراسر ایران و جهان برای دیدن آن به اصفهان سفر می‌کنند. از طرفی دیگر علاوه بر گردشگران، مردم بومی هم برای گذران اوقات فراغت از جاذبه‌ها و خدمات موجود در کنار پل‌ها استفاده می‌کنند.

۵) تأثیرات اقتصادی گردشگری پل‌ها

گردشگری پل‌ها علاوه بر ارزش تاریخی و فرهنگی، تأثیرات اقتصادی مهمی نیز دارد. حضور گردشگران در مناطقی که پل‌های معروفی دارند، باعث افزایش فعالیت‌های اقتصادی مرتبط می‌شود، از جمله رستوران‌ها، فروشگاه‌ها، و خدمات گردشگری. این تأثیرات می‌تواند به توسعه اقتصادی مناطق مختلف کمک کند و به ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش درآمد مردم منطقه کمک کند.

۶) حفظ و حراست از پل‌های تاریخی

حفظ و حراست از پل‌های تاریخی و معروف از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. این پل‌ها به عنوان بخشی از میراث

آن داشت. همانطور که اشاره شد، پل آجی چای دارای ۱۶ دهنه است. این ۱۶ دهنه مجموعاً پلی ساخته‌اند که طول آن ۱۰۵ متر بوده و عرضش به ۵ متر می‌رسد. از آنجایی که پل آجی چای تبریز بارها و بارها تحت تأثیر سیل، طوفان‌های شدید و تخریب ناشی از جنگ با دشمنان خارجی بوده و دچار آسیب‌های فراوانی شده، این پل آجری که دارای لاشه‌های سنگی در پایه‌های خود نیز هست، تاکنون یک بار در زمان ولیعهد عباس میرزا و بار دیگر در سال ۱۳۸۰ مورد بازسازی و مرمت قرار گرفته است.

انسان از زمان‌های قدیم بنا به دلایل متعددی به ساخت پل نیاز داشته است، سوای کاربری نظامی و غیرنظامی، پل‌ها به عنوان نشانه‌ای از کارهای بزرگ مهندسی شناخته می‌شدند. اگرچه ابتدای تاریخ پل‌سازی قدری مبهم است ولی تکامل تاریخی انواع مختلف پل‌ها به بیش از پنج هزار سال پیش برمی‌گردد. به اعتقاد کارشناسان، پل‌سازی هم‌زمان با توسعه روابط اجتماعی و تجاری بین شهرها و کشورها رونق گرفته و نقش زیادی در تبادل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ملل در گذشته داشته است. چهار ماده اولیه مورد استفاده برای پل‌ها از جنس چوب، سنگ، آهن و بتون بوده است. از این میان، آهن بیشترین کاربرد را در پل‌های مدرن و امروزی داشته است. تمامی پل‌ها در تاریخ پیش از انقلاب صنعتی برای عبور از محلی به محلی دیگر ساخته شده‌اند؛ عبور از سطح رودخانه، صخره و دره. موضوع مشترک در تمامی پل‌های پیش از انقلاب صنعتی، عبور است؛ عبور از یک نقطه به نقطه‌ای دیگر. پل‌ها جهت عبور انسان‌ها ساخته شدند تا فرد به راحتی با عبور از پل به محل مورد نظر دسترسی داشته باشد.

اما در جهان امروز این کاربری جای خود را به تسهیل یا روان‌سازی ترافیک داده است. مسئله دیگر، عبور نیست، بلکه این تقاطع‌های غیرهمسطح زمان رسیدن به مکان مورد نظر را کاهش می‌دهند و بار ترافیکی از معبر را تخلیه می‌کنند. پل‌های کهن و تاریخی تبریز و آذربایجان شرقی به علت واقع شدن در مسیر جاده ابریشم، نزدیکی به اروپا، مرزی بودن منطقه و وجود بازار قدیمی تبریز بزرگترین بازار مسقف سنتی جهان که ثبت جهانی شده، نقش عمده‌ای در تجارت

محیط‌زیست می‌تواند به حفظ محیط‌زیست در این مناطق کمک کند.

۹) ترویج گردشگری پایدار

ترویج گردشگری پایدار و مسئولانه در مناطقی که پل‌های معروف دارند، امری ضروری است. این نوع گردشگری باید با رعایت اصول حفظ محیط‌زیست، احترام به فرهنگ و میراث محلی، و حفظ حقوق مردم محلی همراه باشد. برنامه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی به گردشگران در مورد اهمیت حفظ محیط‌زیست و فرهنگ محلی می‌تواند به ایجاد زمینه‌ای برای تجربه گردشگری پایدار کمک کند. همچنین، ایجاد تسهیلاتی مانند سطل‌های زباله جداگانه و ارائه امکاناتی برای بازیافت مواد زباله، می‌تواند به مدیریت بهتر زیست‌محیطی در این مناطق کمک کند.

۱۰) ضرورت ساماندهی محدوده طرح مورد مطالعه

(آجی چای کورپوسی)

آجی چای کورپوسی، پل آجی چای، پل تلخه رود و چند نام دیگر، همگی به پلی دلالت می‌کنند که بازگوکننده بخشی از تاریخ و تمدن شهر تبریز است. این پل قدیمی و دوست داشتنی که به نوعی، نماد شهر تبریز نیز محسوب می‌شود، یادگار عظیمی از گذشتگان است که حداقل قدمت آن به دوران صفویان باز می‌گردد. عظمت و زیبایی این پل، شکوه خاصی به یکی از مهم‌ترین رودخانه‌های شمال غرب کشور، یعنی آجی چای (تلخه رود) داده است. پل آجی چای یکی از تاریخی‌ترین و قدیمی‌ترین پل‌های کشور بوده و در واقع، پلی به قدمت سالهای گذشته این سرزمین است. این پل با ۱۶ دهنه بزرگ، یکی از تماشایی‌ترین معماری‌های کشور به شمار می‌رود. سفرنامه ونیزیان را که ورق می‌زنیم در بخشی از این نوشته می‌توانیم نام آجی چای کورپوسی را ببینیم. حداقل قدمت پل آجی چای به دوران صفویه بر می‌گردد. پل آجی چای که تا دهه چهل نقش بسیار مهم و موثری در برقراری ارتباط بین دو طرف تلخه رود داشت، از سال ۱۳۷۸ وارد لیست سازمان میراث فرهنگی شد. همانطور که در ادامه نیز اشاره خواهد شد، این پل معماری یک‌دستی نداشته و به همین دلیل، نمی‌توان اظهار نظر دقیقی در مورد سال ساخت

۱۱) بررسی محدوده اطراف پل آجی چای و کاربری‌های موجود

محوطه‌های موجود در ساحل شرقی رودخانه آجی چای که بستر مطالعه طرح حاضر می‌باشد از قسمت‌های مختلفی تشکیل شده است که جزئیات آن به شرح زیر می‌باشد:

- قسمتی که در نقشه با عدد «۱» مشخص شده است، سایت میانی (محل انتقال زباله‌های جمع‌آوری شده از سطح شهر به زباله گاه مرکزی) به وسعت ۲/۶۴ هکتار می‌باشد که در این مکان صورت می‌گیرد، از نظر مکانیابی جزو بدترین انتخاب‌هایی می‌تواند باشد که صورت گرفته است. جدای از بحث گردشگری و گذران اوقات فراغت شهروندان، آلوده کنندگی زیست‌محیطی و ترافیک ماشین‌های حمل زباله و همچنین بوی نامطبوع زباله‌ها در یکی از بسترهای مهم ورودی شهر، اتفاقی بسیار ناگوار می‌باشد که ضرورت دارد تدابیر اساسی لازم در این خصوص اندیشیده شود.
- قسمتی که بر روی نقشه با عدد «۲» نشان داده شده است، محوطه اداری سازمان مدیریت پسماند شهرداری تبریز به وسعت ۵/۷۹ هکتار می‌باشد که مدیریت پسماندهای شهری از آن محل انجام می‌گیرد.
- قسمتی که بر روی نقشه با عدد «۳» مشخص شده است، ایستگاه پمپ گاز با وسعت ۰/۱۶ هکتار می‌باشد که تحت مالکیت شهرداری کلانشهر تبریز می‌باشد که در مجاورت پل تاریخی آجی چای قرار گرفته و در صورت رونق گردشگری در محدوده اطراف پل، بایستی به دلایل ایمنی، محیط‌زیستی، آلودگی منظر و... به مکانی مناسب انتقال یابد.
- قسمتی که در نقشه با عدد «۴» نشان داده شده است، پایانه مسافربری شمالغرب تبریز و فروشگاه‌های بخش خصوصی به وسعت ۲/۱۴ هکتار می‌باشد و جزو محدود کاربری‌های موجود در آن منطقه می‌باشند که می‌توانند با اندکی تغییر به فعالیت خود ادامه دهند.
- قسمتی که در نقشه با عدد «۵» مشخص شده است، محوطه پارکینگ مرکزی سازمان اتوبوسرانی شهرداری تبریز با وسعت ۲۹ هکتار می‌باشد که در مجاورت

داشته و در واقع دروازه ورود تکنولوژی به ایران قدیم محسوب می‌شوند، لازم به ذکر است که قدیمی‌ترین پل قوسی در ایران که آثار آن تاکنون نیز بر جای مانده، پلی است که اورارتوها در قرن هشتم پیش از میلاد بر رود ارس بنا کردند. تبریز به لحاظ موقعیت سیاسی، اقتصادی و بازرگانی خود و وجود بزرگترین بازار تاریخی و مسقف جهان در آن دوران، نقش محوری در تبادلات و ارتباطات تجاری و بازرگانی را ایفا می‌کرد و تنها راه ارتباطی کهن شهر تبریز و ایران را پل‌های تاریخی این خطه بر دوش می‌کشیدند که اکنون نماد و نمونه‌ای از آن در روی «قاری کورپوسی» پل قاری تبریز که مجسمه‌های کاروان کوچک تجاری نصب شده قابل مشاهده می‌باشد و به یکی از پل‌های زیبای گردشگرپذیر تبریز تبدیل شده است، بر این اساس واقع شدن تبریز به عنوان یکی از مهم‌ترین شهرهای تجارتی جاده ابریشم قدیم، به پل‌سازی اهمیت مضاعف داده است. با توجه به اهمیت کارکردی پل‌های تبریز در مسیر تاریخی جاده ابریشم، در سال ۱۳۹۶ تبریز به عنوان مرکز مطالعات گردشگری و میراث فرهنگی در محور جاده ابریشم از سوی آژانس همکاری‌های بین‌المللی ژاپن (جایکا) انتخاب شد و نمایندگان جایکا در تبریز حضور یافتند و پل‌های قدیمی تبریز و آذربایجان شرقی را به عنوان کریدورهای تاریخی ایران در جاده ابریشم دانستند. حال با توجه به اهمیت موضوع پل‌های تبریز که توجه مرکز معتبر مطالعاتی و پژوهشی «جایکا» را هم به خود جلب کرده، ضرورت دارد پل‌های تبریز با دید توسعه گردشگری شهری تبریز مورد بررسی قرار گیرند و با استفاده از این پتانسیل قوی که گواه و نشان از وجود کارهای بزرگ مهندسی و توسعه روابط اجتماعی و تجاری در تبریز آن روزگار می‌باشند را به شهروندان تبریزی و گردشگران داخلی و خارجی ارائه گردد و این پل‌ها زمینه باز شدن زمین‌های اطراف خود برای جلب و جذب گردشگران را فراهم آورند.

فعالیت‌های گردشگری بر پایه گردشگری پایدار با رعایت اصول و ضوابط محیط‌زیستی باشد و در نظر گرفته شود.

- قسمتی که در نقشه با عدد «۷» مشخص شده است، محل تجمع خریداران و فروشندگان ضایعات (عمدتاً فلزی و بعضاً چوبی) می‌باشد که در بهترین نقطه ساحل شمالی آجی‌چای درست در کنار پل تاریخی آجی‌چای، تعیین کاربری شده است و نمایی ناخوشایند به آن قسمت داده است. که وسعت آن ۰/۸۰ هکتار است.

- قسمتی که در نقشه با عدد «۸» مشخص شده است، محل پارک و فضای سبز ساحل شمالی آجی‌چای می‌باشد. که وسعت آن ۲/۴۴ هکتار می‌باشد.

فرودگاه بین‌المللی تبریز (به عنوان یکی از مبادی مهم ورودی شهر) و پل تاریخی آجی‌چای قرار دارد که کاربری فعلی و موجود آن صرفاً پارکینگ می‌باشد و این کاربری تعریف شده به این محل، ارزش واقعی آن حجم از زمین با مجاورت به فرودگاه بین‌المللی تبریز، آجی‌چای و پل تاریخی آجی‌چای را به شدت تقلیل داده است. در صورت تجدیدنظر در کاربری کاربری‌های موجود، ارزش ریالی این زمینها افزایش خواهد یافت و آورده‌های اقتصادی و گردشگری فراوانی به تبریز، شهروندان تبریزی و شهرداری تبریز فراهم خواهد نمود.

- قسمتی که بر روی نقشه با عدد «۶» نشان داده شده است، محوطه آزاد و دست‌نخورده ساحل شرقی پل تاریخی آجی‌چای به وسعت ۶۰ هکتار است که می‌تواند قسمت طبیعی و دست‌نخورده برای

تصویر شماره یک: محدوده کاربری‌های موجود در پیرامون آجی‌چای کورپوسی

جدول شماره دو: سطوح کاربری‌های موجود در پیرامون آجی‌چای کورپوسی

ردیف	کاربری	مساحت (هکتار)
۱	سایت میانی (محل انتقال زباله‌های جمع‌آوری شده از سطح شهر به زباله‌گاه مرکزی)	۲/۶۴
۲	محوطه اداری سازمان مدیریت پسماند شهرداری تبریز	۵/۷۹
۳	پمپ گاز	۰/۱۶
۴	پایانه مسافربری شمالغرب و فروشگاه‌های بخش خصوصی	۲/۱۴
۵	سازمان اتوبوسرانی شهرداری تبریز	۲۹
۶	محوطه آزاد ساحل شرقی پل تاریخی آجی‌چای	۶۰
۷	محل تجمع و خرید و فروش ضایعات	۰/۸۰
۸	پارک و فضای سبز	۲/۴۴
۹	جمع کل به هکتار	۱۰۲/۹۷

و) جمع‌آوری معتادان ساکن در دهنه‌های پل آجی‌چای

۱۳) نتایج اجرای طرح ساماندهی آجی‌چای کورپوسی

ا) با اجرای طرح ساماندهی آجی‌چای کورپوسی یکی از ورودی‌های اصلی تبریز ساماندهی خواهد شد.

ب) با توجه به کاربری‌های موجود که موجبات آلودگی بصری، اجتماعی و بهداشتی را فراهم نموده‌اند با اتفاق افتادن این امر، محدوده طرح پیشنهادی به محیطی امن و پاک تبدیل خواهد شد.

ج) محدوده آجی‌چای کورپوسی، به جاذبه‌های قابل استفاده با ارزش تبریز اضافه خواهد شد و موجبات ایجاد درآمد پایدار برای شهر و شهرداری تبریز را فراهم خواهد ساخت.

د) برای ساکنان محدوده مورد نظر (مناطق ۴، ۶، ۱۰)، محل گذران اوقات فراغت ایجاد خواهد شد و فضای سبز منطقه افزایش خواهد یافت.

ه) پارکینگ ۲۵ هکتاری شرکت واحد اتوبوسرانی، به محلی جذاب برای سرمایه‌گذاران بخش خصوصی تبدیل خواهد شد.

و) به لحاظ بهداشتی و بصری بر زیبایی‌های ورودی تبریز افزوده خواهد شد.

ز) با توجه به اینکه ترمینال بین شهری غرب تبریز در این منطقه واقع شده است، این اتفاق برای توسعه ترمینال غرب تبریز نقش مثبت خواهد داشت.

حال با توجه به اهمیت تاریخی، فرهنگی، بازرگانی، جغرافیایی و نظامی پل آجی‌چای، با هدف آلودگی زدایی (بصری، اجتماعی، بهداشتی و...) از این پل و زمین‌های ارزشمند اطراف آن، ساماندهی یکی از ورودی‌های مهم و اصلی تبریز، ایجاد منطقه گردشگری که موجبات درآمد پایدار گردشگری برای شهر، شهروندان و شهرداری را فراهم نماید و نیز ارزش زمین‌های اطراف و وابسته به سازمان اتوبوسرانی را افزایش دهد و توجه سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در آن زمین‌ها را فراهم سازد و آن منطقه حدود ۱۰۰ هکتاری را به یکی از مناطق گردشگری پذیر تبریز تبدیل کرده و محلی امن برای گذران اوقات فراغت ایجاد گردد، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد؛

۱۲) پیشنهادات ساماندهی پل آجی‌چای

ا) مکانیابی و انتقال سایت میانی (محل انتقال زباله‌های جمع‌آوری شده از سطح شهر به زباله‌گاه مرکزی)، به محلی دیگر

ب) مکانیابی و انتقال پمپ گاز متعلق به شهرداری تبریز

ج) مکانیابی و انتقال محوطه‌های مربوط به سازمان مدیریت پسماند شهرداری تبریز

د) مکانیابی و انتقال محل تجمع، خرید و فروش ضایعات در ضلع شمالی محدوده آجی‌چای

ه) ساماندهی ساحل جنوبی و شمالی (ایجاد پارک، توسعه فضای سبز، ایجاد فضاهای گذران اوقات فراغت و ایجاد مراکز ارائه خدمات گردشگری)

پیوست شماره یک: پل‌های قدیمی و تاریخی موجود بر روی رودخانه‌های تبریز

(۱) قاری کورپوسی

قاری کورپوسی یا به زبان فارسی «پل قاری» یکی از پل‌های تاریخی و مشهور شهر تبریز در خیابان ثقه‌الاسلام و بر روی رودخانه مهرانه‌رود قرار دارد. این پل در اواخر دوره قاجاریه با هشت دهنه و قوس‌های مدور ساخته شد. سرستون‌های کله قوچی و چراغ‌های قدیمی این پل، همگی مربوط به این دوران هستند. این پل، بازاربزرگ تبریز و شمس‌العماره (استانداری فعلی) را به بخش شمالی این شهر یعنی محله‌های ششگلان و شتربان (دوه‌چی) وصل می‌کند و از پر ترددترین پل‌های تبریز است. طول این پل ۱۰۰ متر و عرض آن پنج متر است. گفته می‌شود بانی احداث این پل پیرزنی بود که پول حج خود را صرف ساخت پل کرد و به همین دلیل نام آن را پل قاری (که در زبان ترکی به معنی پیر زن است) گذاشتند. این پل معروف در تاریخ ۲۰ شهریور ۱۳۷۹ به شماره ۲۹۲۱ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

تصویر شماره دو: قاری کورپوسی

(۲) آجی‌چای کورپوسی (تلخه‌رود)

این پل از تاریخی‌ترین پل‌های شهر تبریز است که در بلوار شهید بابایی به سمت فرودگاه تبریز، بر روی رودخانه آجی‌چای احداث شده است. قدمت این پل مربوط به دوره صفویه می‌باشد. پل آجی‌چای با ۱۶ دهنه به طول یکصد متر و عرض پنج متر همواره بر اثر طغیان‌های تلخه‌رود و گاه نیز توسط متجاوزان به شهر تخریب و پس از چندی دوباره ترمیم و بازسازی شده است. در زمان ولیعهدی عباس میرزا در تبریز، این پل توسط حاج سیدحسین تاجر تعمیر شد و یک بار دیگر در سال ۱۳۷۰ شمسی، مورد بازسازی قرار گرفت. معماری پل به صورت یک‌دست نیست و چندین بار به علت طغیان رودخانه و وقوع جنگ‌های منطقه‌ای صدمه دیده و دوباره مرمت شده است. نام پل آجی‌چای برای اولین بار در دوران صفویه و سلطنت شاه اسماعیل اول، در سفرنامه ونیزیان ثبت شده است. پل آجی‌چای در سال ۱۳۷۸ توسط سازمان میراث فرهنگی با شماره ۲۵۱۶ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

تصویر شماره سه: آجی چای کورپوسی

۳) داش کورپوسی (پل سنگی)

پل سنگی، یکی دیگر از پل‌های تاریخی تبریز است که قدمت آن به دوران قاجاریه باز می‌گردد. این پل در خیابان چایکنار و رو به روی مسجد پل سنگی، بر روی رودخانه مهرانه رود قرار دارد. گفته می‌شود شخصی به نام «حاج عظیم» بانی احداث پل سنگی است. این پل پنج طاق دارد و برای ساخت پایه‌های آن از سنگ استفاده شده اما نمای بیرونی آن آجری است. روی پایه جنوبی پل سنگی یک سنگ نوشته به چشم می‌خورد که مربوط به سال ۱۳۶۳ قمری است. مصالح به کار رفته در ساخت این پل آجر و سنگ و ملات ساروج است. این اثر در ۱۱ مرداد ۱۳۸۴ با شماره ثبت ۱۲۴۳۸ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

تصویر شماره چهار: داش کورپوسی

۴) ونیار کورپوسی (پل ونیار)

پل ونیار مربوط به دوره صفوی است و در شهرستان تبریز، روستای ونیار واقع شده بر روی رودخانه آجی چای احداث شده بود و تا میانه‌های دهه ۷۰ خورشیدی جاده تبریز - اهر از روی پل ونیار عبور می‌کرد. این اثر در تاریخ ۱۰ دی ۱۳۸۱ با شماره ثبت ۶۶۷۲ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. به دلیل ساخت نافرجام سد شهید مدنی و احتمال زیر آب رفتن این پل تاریخی (پل ونیار) در اردیبهشت سال ۱۳۹۲ ناگهان سازه پل تاریخی ونیار به گونه پنهانی و شبانه ویران و نابود شد. هم‌اکنون در این مکان هیچ نشان و یادبودی از پل تاریخی ونیار به جای نمانده است. این پل دارای سه دهانه بود و مصالح آن متشکل از سنگ تراش و آجر با ملات گچ و آهک بود. کف پل با سنگ‌فرش پوشیده شده بود. پل ونیار دارای دو طاق جناغی و یک طاق رومی بود. کف‌پوش‌های پل با سنگ لاشه ساخته شده بود. شکل ساختار و نمایه پل ونیار به ویژه طاق‌های سه‌گانه آن بسیار شبیه پل دختر میانه بود.

تصویر شماره پنج: ونیار کورپوسی

۵) منصور کورپوسی (پل منصور)

این پل در محله منصور تبریز، در تقاطع منصور و خیابان عباسی بر روی رودخانه مهرانه‌رود قرار دارد و در دوران قاجاریه احداث شده است. پل منصور در ۱۱ مرداد سال ۱۳۸۴ به شماره ثبت ۱۲۴۴ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

تصویر شماره شش: منصور کورپوسی

۶) بیلانگی کورپوسی (پل بیلانکوه)

پل بیلانکوه در محله بیلانکوه تبریز، واقع در خیابان آبرسان، کوچه شیخ کمال قرار دارد. پل بر روی رودخانه «اسبهریز» احداث شده است که از کوه‌های سه‌سپند سرچشمه گرفته و سرانجام به رودخانه مهرانه‌رود می‌پیوندد. این پل که از آجر و سنگ ساخته شده است، متعلق به دوران قاجار است، اما آثاری از پل دیگری در نزدیکی آن وجود دارد که باستان‌شناسان آن را به دوره صفویان نسبت می‌دهند. پل دارای سه دهانه با طاق‌های جناغی است که دهانه وسطی عریض‌تر است و دو موج‌شکن نیز در اطراف آن وجود دارد. طول آن ۲۶ متر، عرض آن ۵/۷۰ و ارتفاع آن ۵/۵ متر است. باغ دوکمال نیز رو به روی پل قرار دارد که آرامگاه کمال‌الدین مسعود خجندی و کمال‌الدین بهزاد است. این اثر تاریخی در تاریخ ۱۰ بهمن ماه سال ۱۳۸۳ با شماره ثبت ۱۱۲۶۳ به‌عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

تصویر شماره هفت: بیلانگی کورپوسی

پیوست شماره ۲: تعدادی از پل‌های قدیمی و تاریخی موجود بر روی رودخانه‌های ایران

(۱) پل جی

این پل که مربوط به دوره ساسانیان و پیش از اسلام است در چهار کیلومتری شرق اصفهان و روی زاینده‌رود ساخته شده است. نوع ساخت این پل که در میان چشمه‌های آن قوس‌های زیبای کوچکی اجرا شده، هنوز کاملاً سالم و پابرجا و قابل استفاده است. این پل را می‌توان قدیمی‌ترین پل ساخته شده روی زاینده‌رود نامید که بارها در طول تاریخ و بویژه در قرون اولیه اسلامی مورد تعمیر و مرمت قرار گرفته است. مصالح به کار رفته در این پل خشت و آجر و ساروج است و کارشناسان دلیل استقامت و ماندگاری آن را نیز همین موضوع می‌دانند. طول این پل ۱۰۵ متر و عرض آن پنج متر است که این امر سبب شده رفت و آمد مسافران و کاروان‌ها از روی آن به سادگی انجام شود. به گواه بسیاری از باستان‌شناسان دلیل اولیه ساخت این پل، استفاده از آن در لشکرکشی‌های نظامی بوده که بعدها مورد استفاده تجاری و... قرار گرفت. در دوران صدر اسلام این پل با نام پل حسین شناخته می‌شد و در نزدیکی آن تعداد زیادی آثار و ابنیه با شکوه ساخته شده بود.

تصویر شماره هشت: پل جی

(۲) پل خواجه

این پل در انتهای خیابان کمال اسماعیل اصفهانی و انتهای جنوبی خیابان خواجه واقع شده است. پل خواجه در سمت شرقی ۳۳ پل در دوره صفویه به سال ۱۰۶۰ هجری و همزمان با حکومت شاه عباس روی بقایای پلی که در دوره تیموری و با نام حسن بیک ساخته شده بود بنا شد. در طول تاریخ پل خواجه با نام‌های بسیاری مانند بابا رکن‌الدین، پل حسن‌آباد، پل شیراز و پل شاهی شناخته شده است.

تصویر شماره نه: پل خواجه

۳) سی‌وسه پل یا پل اللهوردی خان

سی و سه پل مشهورترین پل ایران و ویتترین گردشگری در اصفهان است؛ نامی که تقریباً برای بیشتر گردشگران خارجی هم آشناست. این پل زیبا و تاریخی با نام‌های پل الله وردی خان، پل چهار باغ، پل سی و سه چشمه و پل جلفا نیز شناخته می‌شود و از یادگارهای عصر صفوی و ساخته شده در زمان سلطنت شاه عباس است. دلیل هر یک از این نام‌ها به مناسبت خاصی است برای نمونه الله وردی خان نام سازنده و جلفا نام محله‌ای معروف در نزدیکی این پل است. این پل حدود ۳۰۰ متر طول و ۱۴ متر عرض دارد، بر روی زاینده رود به همراه ۳۳ چشمه آب (دهنه) بنا شده که البته براساس مستندات باقی مانده در ابتدا چهل چشمه داشته است.

تصویر شماره ۱۰: سی‌وسه پل

پیوست شماره ۳: تصاویری از پل آجی چای و محوطه اطراف آن و پل های معروف اصفهان

۱۴

تصویر شماره ۱۱: نمایی از پل آجی چای از ضلع غربی

تصویر شماره ۱۲: محل جمع آوری ضایعات در اطراف پل آجی چای

تصویر شماره ۱۳: محل جمع‌آوری ضایعات در اطراف پل آجی چای

تصویر شماره ۱۴: محل جمع‌آوری ضایعات در اطراف پل آجی چای

تصویر شماره ۱۵: محل جمع‌آوری ضایعات در اطراف پل آجی چای

تصویر شماره ۱۶: محل جمع‌آوری ضایعات در اطراف پل آجی چای

تصویر شماره ۱۷: محل جمع‌آوری و انتقال زباله شهری در اطراف پل آجی‌چای

تصویر شماره ۱۸: محل جمع‌آوری و انتقال زباله شهری در اطراف پل آجی‌چای

تصویر شماره ۱۹: محل جمع‌آوری و انتقال زباله شهری در اطراف پل آجی‌چای

تصویر شماره ۲۰: تجمع معتادین متجاهر و زندگی آنها در اطراف پل آجی‌چای

تصویر شماره ۲۱: استفاده معنادین متجاهر از دهنه‌های پل آجی چای به عنوان محل سکونت

تصویر شماره ۲۲: مکانیابی نامناسب ایستگاه سوخت‌رسانی در اطراف پل آجی چای

تصویر شماره ۲۳: نمایی از پل مورد استفاده در کنار پل آجی چای

تصویر شماره ۲۴: نمایی از سی‌وسه پل یا پل اللهوردی خان در اصفهان

تصویر شماره ۲۵: نمایی از سی‌وسه پل یا پل اللهوردی خان در اصفهان

تصویر شماره ۲۶: نمایی پل‌های تاریخی اصفهان و ساماندهی صورت گرفته در محدوده اطراف پل‌ها

شهر تبریز با توجه به جایگاه ژئوپلیتیک آن و نقش و جایگاه آن در تجارت در جاده ابریشم در اغلب زمینه‌های مطرح در عرصه گردشگری، دارای آثار تاریخی منحصر به فردی است که پل‌های موجود در تبریز بخشی مغفول از این فهرست بلند بالا اما مغفول مانده‌اند. پل‌ها از آثار معماری و مهندسی بسیار جذابی هستند که همواره مورد توجه گردشگران و مسافران قرار گرفته‌اند. این سازه‌های بزرگ و فوق‌العاده نه تنها نقش مهمی در ارتباط دو نقطه از جهان ایفا می‌کنند، بلکه به عنوان نمادهای فرهنگی و تاریخی نیز شناخته می‌شوند.

آجی‌چای کورپوسی، پل آجی‌چای، پل تلخه‌رود و چند نام دیگر، همگی به پل‌ی دلالت می‌کنند که بازگوکننده بخشی از تاریخ و تمدن شهر تبریز است. این پل قدیمی و دوست داشتنی که به نوعی، نماد شهر تبریز نیز محسوب می‌شود، یادگار عظیمی از گذشتگان است که حداقل قدمت آن به دوران صفویان باز می‌گردد. در این گزارش تلاش شده تا با تبیین اهمیت پل آجی‌چای در پیشینه تبریز، پیشنهاداتی برای ساماندهی و ارتقای جایگاه اصلی آن به میراث تبریز ارائه داده شود.

نظر رسمی	اظهار نظر رسمی مرکز در موارد ارجاعی از طرف شورای اسلامی شهر یا شهرداری تبریز
دیدگاه	دیدگاه مرکز در موارد جاری شهری و نقد عملکرد و فعالیت‌های شهرداری و سایر دستگاه‌های اجرایی
گزارش تخصصی	گزارش تخصصی مستخرج از کمیته‌ها، گروه‌های کانونی یا نشست‌ها
انتقال دانش	ارسال مطالب گزیده شده یا چکیده مطالب و گزارش‌های سایر مراکز پژوهشی یا نشست‌های خارج از مرکز
یادداشت	اظهار نظر کارشناسی توسط افراد خبره که لزوماً مورد تأیید مرکز نیست
انعکاس	تبیین پیشنهاد، انتظار یا مطالبه کارشناسی یا مردمی
خلاصه مدیریت	خلاصه مدیریتی طرح‌های مطالعاتی انجام شده در مرکز
افکارسنجی	گزارش مستخرج از افکارسنجی عمومی یا موردی
داده‌کاوی	گزارش تولید شده با استفاده از ظرفیت‌های هوش مصنوعی
تجربه مدیریت	گزارش تجربیات حوزه مدیریت شهری سایر شهرهای داخل و خارج کشور یا گزارش تجربه‌نگاری مدیریت شهری
پرسمان	بیان مسئله یا طرح سؤالاتی در خصوص مسائل جاری شهر از مدیریت شهری و درخواست پاسخگویی
شناخت شهر	گزارش شناخت وضع موجود در قالب متن نقشه یا اینفوگرافی
اسناد مرکز	آیین‌نامه‌ها، فرم‌ها، دفترچه‌های راهنما و سایر مستندات مربوط به شیوه فعالیت مرکز

با توجه به هزینه‌های زیست‌محیطی استفاده از کاغذ، متن کلیه اسناد، گزارش‌ها و طرح‌های پژوهشی تهیه شده در مرکز به نشانی: rctabriz.ir قابل دسترسی است.